

ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดและการเผชิญความเครียดของนักศึกษา ในการฝึกปฏิบัติ วิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี

จิตรา สุขเจริญ* พัทธ์ธีรา วุฒิพงษ์พัทธ์** จิตภา เรือนใจมัน** วีนะ อนุตรกุล**

บทคัดย่อ

บทนำ : การช่วยเหลือนักศึกษาลดหรือขจัดความเครียดในการขึ้นฝึกปฏิบัติครั้งแรกจะช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ มีเจตคติที่ดี และอยู่ในวิชาชีพได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย : เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดและการเผชิญความเครียดของนักศึกษาในการฝึกวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล

วิธีการวิจัย : การวิจัยเชิงพรรณนา ตัวอย่าง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 144 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล แบบประเมินความเครียด การเผชิญความเครียด และแบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัย : นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.30 มีความเครียดอยู่ในระดับปกติ และร้อยละ 5.60 มีความเครียดในระดับสูงกว่าปกติมาก ใช้การเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ ($M = 0.61$, $SD = 0.04$) เป็นสัดส่วนมากกว่าด้านมุ่งแก้ปัญหา ($M = 0.39$, $SD = 0.04$) ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียด คือ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และสัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อน ทำนายได้ร้อยละ 10.30 ($R^2 = .103$) ปัจจัยที่มีผลต่อการเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา คือ พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา ทำนายได้ร้อยละ 18.30 ($R^2 = .183$) ปัจจัยที่มีผลต่อการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ คือ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา ทำนายได้ร้อยละ 10.70 ($R^2 = .107$)

สรุปผล : สถาบันการศึกษาพยาบาลควรจัดให้มีกิจกรรมเตรียมความพร้อมเพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และจัดโปรแกรมส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมในการเผชิญความเครียด

คำสำคัญ : การเผชิญความเครียด ความเครียด

*วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี, คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก, E-mail: jitra@bnc.ac.th

**วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี, คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก

Factors influencing stress and coping behavior of the nursing students undertaking the Principles and Techniques in Nursing Practicum Course at Boromarajonani College of Nursing Chon Buri

Jitra Sukjaroen* Patteera Wuthiphongpat** Jidapha Ruanjaiman** Veena Anutarakul**

Abstract

Background: Assisting nursing students to reduce or eliminate stress when first practicing in the wards will help students learn to their fullest potential, have a good attitude and perform happily in the profession.

Objectives: The aim of this research was to examine factors influencing stress and coping of the nursing students undertaking the Principles and Techniques in Nursing Practicum course.

Methods: This descriptive research consisted of 144 nursing students who were in their second year of academic year 2017. The research instrument were questionnaires and were conducted for data collection and consisted of a demographic data questionnaire, a stress survey questionnaire, a coping behavior of nursing student's questionnaire and a practical learning and environmental factors questionnaire which were constructed by researchers. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation coefficient and stepwise multiple regression analysis.

Results: The results revealed that 49.03% of the students reported a normal level of stress and 5.60 % reported a high level of stress. The nursing students reported a higher proportion of emotional-focused coping ($M = 0.61$, $SD = 0.04$) than problem-focused coping behavior ($M = 0.39$, $SD = .04$). Factors significantly influencing stress were attitudes to practical learning and partner relationships ($R^2 = .103$) at .01 level. The factor significantly influencing problem-focused coping behavior was attitudes to practical learning ($R^2 = .183$) at .01 level. The factors significantly influencing emotional-focused coping behavior were the attitudes to practical learning and practical learning behavior ($R^2 = .107$) at .01 level.

Conclusions: Nursing Institutes should provide preparation activities to strengthen good attitudes towards practical learning, including a program to promote the learning process of students. Developing appropriate behavior in coping will result in good physical and mental health of nursing students.

Keywords: coping behavior, stress

*Boromarajonani College of Nursing, Chon Buri, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Thailand, E-mail: jitra@bnc.ac.th

**Boromarajonani College of Nursing, Chon Buri, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Thailand

บทนำ

ความเครียดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน และเป็นภาวะที่บุคคลประเมินเหตุการณ์นั้นว่า มีผลต่อสวัสดิภาพของตนและต้องใช้แหล่งประโยชน์ที่มีอยู่อย่างเต็มที่หรือเกินกำลัง เพื่อตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้น และพยายามปรับตัวให้เข้าสู่ภาวะสมดุล แต่ในทางตรงกันข้าม ความเครียดที่เกิดขึ้นในระดับสูง และต่อเนื่องเป็นเวลานาน บุคคลนั้นจะไม่สามารถเผชิญความเครียดได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้ร่างกายเสียสมดุล¹ การเผชิญปัญหาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากการประเมินเหตุการณ์ผ่านกระบวนการคิดตัดสินใจว่า มีผลต่อสวัสดิภาพของตนในทางลบ โดยจะส่งผลต่อพฤติกรรม เป็นการเผชิญความเครียดที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหา (Problem-focused coping) และการเผชิญความเครียดที่มุ่งเน้นการตอบสนองทางอารมณ์ (Emotional-focused coping)²

การจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ มีการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การเรียนภาคปฏิบัตินักศึกษาต้องฝึกปฏิบัติการพยาบาลดูแลผู้ที่มีความเจ็บป่วยในสภาพต่างๆ ในสถานการณ์จริงซึ่งนักศึกษายังไม่มีประสบการณ์มาก่อน ต้องมีความเสียสละรับผิดชอบ และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูง เนื่องจากเป็นงานที่ต้องรับผิดชอบชีวิตมนุษย์ หากเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติการพยาบาลขึ้นหมายถึง อันตรายแก่ชีวิตของผู้ป่วยได้³ โดยเฉพาะการขึ้นฝึกปฏิบัติในรายวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล ซึ่งเป็นวิชาแรก ที่นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติจริง สอดคล้องกับการศึกษาของ มณฑา ลิ้มทองกุล และสุภาพ อารีเอื้อ⁴ ที่พบว่า นักศึกษามีความวิตกกังวลในระดับปานกลาง ในการขึ้นฝึกปฏิบัติเป็นครั้งแรก

เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยมาก่อน และเป็นงานที่ต้องรับผิดชอบสูง ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทำให้ขาดความมั่นใจ กลัวว่าจะเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติการพยาบาล

ในการฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วย อาจพบปัจจัยจากสภาพแวดล้อมซึ่งมีสิ่งเร้าให้เกิดความเครียดได้ เช่น สถานการณ์ในหอผู้ป่วย การปรับตัวเข้ากับสถานที่ บุคลากร ทั้งพยาบาลวิชาชีพ อาจารย์นิเทศ เพื่อนนักศึกษา ผู้ป่วย และการเตรียมความพร้อมของนักศึกษาเพื่อขึ้นปฏิบัติงาน⁵ รวมทั้งการศึกษาของ Dunn, Hansford⁶ พบว่า สภาพแวดล้อมขณะฝึกปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก มีผลต่อพัฒนาการของนักศึกษาพยาบาลในด้านเจตคติ ทักษะปฏิบัติการพยาบาล ความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหา และจากการศึกษาของ Papp et al.⁷ พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีสามารถช่วยให้นักศึกษานำความรู้ทางทฤษฎีที่เรียนรู้ในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ในคลินิกได้ นักศึกษาพยาบาลที่ไม่สามารถปรับตัวในภาคปฏิบัติได้ ประสิทธิภาพในการพยาบาลย่อมลดลง อันเป็นผลโดยตรงต่อชีวิตและความปลอดภัยของผู้ป่วย ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียดได้ และหากนักศึกษามีการเผชิญปัญหาที่ไม่เหมาะสม ก็จะส่งผลให้นักศึกษาไม่มีความสุขกับการเรียนและฝึกปฏิบัติ และมีเจตคติต่อวิชาชีพที่ไม่ดี รวมทั้งมีโอกาสดอกหลังจากที่ได้ฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วย⁸

นอกจากปัจจัยจากสภาพแวดล้อมแล้ว ปัจจัยภายในของตัวบุคคล เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา การรับรู้ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติทักษะต่างๆ ซึ่งเป็นความเชื่อหรือความมั่นใจของบุคคลในการตัดสินใจพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่

จัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมที่ต้องการภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งเจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติในหอผู้ป่วย และพฤติกรรมการเรียนรู้ในหอผู้ป่วยน่าจะมีผลต่อความเครียดของนักศึกษา เพราะเจตคติที่ดีส่งผลให้นักศึกษารู้สึกยินดีและกระทำด้วยความตั้งใจ แต่หากนักศึกษามีเจตคติไปในทางลบ ต่อกระบวนการเรียนในหอผู้ป่วยแล้ว นักศึกษาจะปฏิบัติโดยไม่ตั้งใจหรือกระทำด้วยความคับข้องใจ⁸

ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาความเครียดและการเผชิญความเครียดของนักศึกษาที่ขึ้นฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วย วิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล โดยใช้ทฤษฎีความเครียดและการเผชิญความเครียดของลาซารัสและฟอล์คแมนเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา รวมทั้งศึกษาปัจจัยทำนายความเครียดและการเผชิญความเครียด เพื่อเป็นข้อมูลในการหาแนวทางลดปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียด และส่งเสริมให้นักศึกษามีการเผชิญความเครียดอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และดำรงอยู่ในวิชาชีพได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเครียดและการเผชิญความเครียดของนักศึกษาในการฝึกปฏิบัติ วิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทำนายความเครียดและการเผชิญความเครียดของนักศึกษาในการฝึกปฏิบัติวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research)

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรและตัวอย่าง คือ นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสลบุรี ปีการศึกษา 2560 จำนวน 157 คน การเลือกตัวอย่างเป็นแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ นักศึกษาชั้นปี 2 ที่ลงทะเบียนเรียน วิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล และยินดีเข้าร่วมการวิจัย ได้รับแบบสอบถามตอบกลับที่สมบูรณ์ครบถ้วนจำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 91.72

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 8 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ แหล่งฝึกภาคปฏิบัติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย รายได้ต่อเดือน และภาวะสุขภาพ ลักษณะเป็นคำถามแบบปลายปิด

ส่วนที่ 2 แบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข¹⁰ ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับอาการต่างๆ ของการตอบสนองทางร่างกายและจิตใจ จำนวน 20 ข้อ การให้คะแนนแบ่งเป็นช่วง 0 ถึง 3 คะแนน คือ ไม่เคยเลย เป็นครั้งคราว เป็นบ่อย และเป็นประจำ คะแนนรวมที่ได้อยู่ระหว่าง 0 - 60 คะแนน ซึ่งมีการแปลค่าคะแนน ดังนี้ คะแนน 0-5 ระดับความเครียดน้อยกว่าปกติ 6-17 ระดับความเครียดปกติ, 18-25 ระดับความเครียดสูงกว่าปกติเล็กน้อย, 26-29 ระดับความเครียดสูงกว่าปกติปานกลาง และ 30-60 ระดับความเครียดสูงกว่าปกติมาก

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการเผชิญความเครียดของนักศึกษาพยาบาล โดยใช้แบบสอบถามการเผชิญความเครียดของนักศึกษาพยาบาลของจิตรา สุขเจริญ¹¹ ที่ดัดแปลงจากแบบสอบถามพฤติกรรมการปรับตัวของจาโลวิช (Jalowiec coping scales) สร้างโดยอาศัยแนวคิดของลาซารัส และโฟล์คแมน² เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 36 ข้อ แบ่งวิธีการเผชิญความเครียดเป็น 2 แบบ คือ วิธีการเผชิญความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหา จำนวน 13 ข้อ และวิธีการเผชิญความเครียดแบบมุ่งเน้นอารมณ์ จำนวน 23 ข้อ คะแนนรวมมีค่าระหว่าง 36 – 180 คะแนน แยกเป็นคะแนนรวมของแต่ละด้าน คือ การเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา 13 - 65 คะแนน และการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ 23 – 115 คะแนน คะแนนมากแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเผชิญความเครียดแบบนั้นมาก ซึ่งมีการแปลค่าคะแนน ดังนี้ การเผชิญความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหา คะแนน 13-29 ใช้น้อย, คะแนน 30-46 ใช้อย่างปานกลาง และคะแนน 47-65 ใช่มาก การเผชิญความเครียดแบบมุ่งเน้นอารมณ์ คะแนน 23-53 ใช้น้อย, คะแนน 54-84 ใช้อย่างปานกลาง และ คะแนน 85-115 ใช่มาก

ส่วนที่ 4 ถึง ส่วนที่ 8 แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดและการเผชิญความเครียด เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผ่านการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติจำนวน 3 ท่าน เลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ .66 จำนวน 76 ข้อ ได้แก่ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ จำนวน 15 ข้อ การรับรู้

ความสามารถของตน จำนวน 18 ข้อ พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา จำนวน 18 ข้อ พฤติกรรมการสอนของอาจารย์นิเทศ จำนวน 15 ข้อ และสัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อน จำนวน 10 ข้อ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามการเผชิญความเครียดส่วนที่ 3 แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดและการเผชิญความเครียด ส่วนที่ 4 ถึงส่วนที่ 8 ไปตรวจสอบหาค่าความเที่ยงกับตัวอย่างที่มีคุณสมบัติคล้ายกับตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .93, .74, .98, .93, .85 และ .91 ตามลำดับ

ข้อพิจารณาด้านจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี เลขที่ใบรับรอง BNC REC 02/2560 เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2560

ข้อตกลงเบื้องต้น

การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ซึ่งอยู่ในระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล การตอบแบบสอบถามของนักศึกษาประเมินจากความคิดเห็น และเหตุการณ์ ในช่วงเวลาที่นักศึกษาฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วย

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2560 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี ในสัปดาห์สุดท้ายของการฝึกปฏิบัติวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล เพื่อใช้ตอบด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ระดับความเครียด การเผชิญความเครียดของนักศึกษาพยาบาล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อความเครียด กับระดับความเครียดและการเผชิญความเครียดโดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอำนาจในการจำแนกระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อความเครียด กับระดับความเครียด และการเผชิญความเครียดรายด้าน โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับปกติ จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 49.30 รองลงมาคือมีความเครียดสูงกว่าปกติเล็กน้อย จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 21.50 และมีความเครียดสูงกว่าปกติมาก มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.60

2. นักศึกษาใช้การเผชิญความเครียดเมื่อคิดจากคะแนนจริง (Raw score) ด้านมุ่งแก้ปัญหาอยู่ในระดับมาก ($M = 48.63$, $SD = 7.40$) และด้านมุ่งเน้นอารมณ์ในระดับปานกลาง

($M = 75.17$, $SD = 12.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ใช้การเผชิญความเครียด ด้านมุ่งแก้ปัญหาในระดับมาก จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 65.30 ในระดับปานกลาง จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 34.00 และในระดับน้อย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.70 ใช้การเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ ในระดับปานกลาง จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 72.90 ในระดับมาก จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 22.20 และในระดับน้อย จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.90 นักศึกษาใช้การเผชิญความเครียดเมื่อคิดจากคะแนนสัมพัทธ์ (Relative score) ด้านมุ่งเน้นอารมณ์เป็นสัดส่วนมากที่สุด ($M = 0.61$, $SD = 0.04$) และด้านมุ่งแก้ปัญหาเป็นสัดส่วนรองลงมา ($M = 0.39$, $SD = 0.04$)

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของนักศึกษาพยาบาล คือ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และสัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อน โดยสามารถทำนายความเครียดของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 10.30 ($R^2 = .103$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เขียนเป็นสมการในการทำนายได้ ดังนี้ ความเครียด = $47.298 - 4.501$ (เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ) - 3.389 (สัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อน) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรเจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และสัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อความเครียด

ตัวแปรทำนาย	b	SE	Beta	t	p
ค่าคงที่	47.298	8.228	-	5.749	.000*
เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ	-4.501	1.480	-.246	-3.041	.003*
สัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อน	-3.389	1.551	-.176	-2.185	.003*

$R^2 = .103$, * $p < .05$

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหาของนักศึกษาพยาบาล คือ พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา สามารถทำนายการเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา ของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 18.30 ($R^2 = .183$)

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เขียนเป็นสมการในการทำนายได้ ดังนี้ วิธีการเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา = $16.309 + 7.654$ (พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษาที่มีต่อวิธีการเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา

ตัวแปรทำนาย	b	SE	Beta	t	p
ค่าคงที่	16.309	5.779	-	2.822	.005*
พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา	7.654	1.362	.428	5.619	.000*

$R^2 = .183$, * $p < .01$

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล คือ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา สามารถร่วมกันทำนายการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ ของนักศึกษาพยาบาล ได้ร้อยละ

10.70 ($R^2 = .107$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถเขียนเป็นสมการในการทำนายได้ ดังนี้ วิธีการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ = $64.876 + 9.128$ (พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา) - 7.307 (เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา และ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ ที่มีต่อวิธีการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์

ตัวแปรทำนาย	b	SE	Beta	t	p
ค่าคงที่	64.876	11.816	-	5.491	.000*
พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา	9.128	2.585	.298	3.531	.001*
เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ	-7.307	2.361	-.261	-3.095	.002*

$R^2 = .107$, * $p < .01$

อภิปรายผล

1. ความเครียด และการเผชิญความเครียด จากผลการวิจัยพบว่านักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 ส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับปกติ เป็นระดับความเครียดที่บุคคลเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพื่อกระตุ้นให้หาวิธีการและแนวทางปรับตัวให้

เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ความเครียดในระดับนี้ถือว่ามีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่เป็นผลเสียต่อการดำเนินชีวิต เป็นแรงจูงใจที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้¹² รองลงมา คือ มีความเครียดอยู่ในระดับสูงกว่าปกติเล็กน้อย และมีบางส่วนที่มีความเครียดอยู่ในระดับสูงกว่าปกติมาก

สอดคล้องกับการศึกษาของวิลเลียม ช่างษ์ และคณะ¹³ ที่ศึกษาในนักศึกษาพยาบาลของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก ซึ่งพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับปกติ การที่นักศึกษามีความเครียดในระดับปกติอาจเนื่องจากการจัดการเรียนการสอนรายวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครบุรี นักศึกษาขึ้นฝึกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 7-8 คน จำนวน 2 วัน/สัปดาห์ โดยปฏิบัติงานและมีอาจารย์นิเทศดูแลอย่างใกล้ชิด ลักษณะผู้ป่วยที่นักศึกษาได้รับมอบหมายไม่ซับซ้อนมาก ช่วยเหลือตนเองและให้ข้อมูลด้านสุขภาพแก่นักศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของมณฑล ลัมทองกุล และสุภาพ อารีเอื้อ³ พบว่า แหล่งความเครียดเมื่อขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลครั้งแรกของนักศึกษา คือ การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร ทั้งการสร้างสัมพันธภาพกับทีมสุขภาพ อาจารย์และผู้ป่วย อีกทั้งนักศึกษาได้ผ่านการเรียนภาคทฤษฎีและภาคทดลองก่อนการขึ้นฝึกภาคปฏิบัติ จึงสามารถประยุกต์และเชื่อมโยงความรู้จากภาคทฤษฎีมาใช้ในการปฏิบัติดูแลผู้ป่วยได้ เช่น การซักประวัติ การประเมินสุขภาพ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อนักศึกษาสามารถหาข้อมูลประวัติสุขภาพของผู้ป่วยได้ และมีอาจารย์ดูแลอย่างใกล้ชิด จึงสามารถลดหรือขจัดสาเหตุของการเกิดความเครียดได้ อย่างไรก็ตามมีนักศึกษากลุ่มหนึ่งที่มีระดับความเครียดสูงกว่าปกติเล็กน้อยจนถึงสูงกว่าปกติมาก สอดคล้องกับการศึกษาของ Kurebayashi et al.¹⁴ ที่พบว่า ความเครียดและความวิตกกังวลของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางจนถึงมาก ซึ่งในนักศึกษากลุ่มที่มีระดับความเครียดสูงกว่าปกติเล็กน้อยจนถึงสูง

กว่าปกติมากนี้ อาจารย์ผู้นิเทศควรดูแลและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด โดยจากการศึกษาที่ผ่านมาของมณฑล ลัมทองกุล และประนอม ภูศรีทอง¹⁵ พบว่า นักศึกษาจะมีความเครียดน้อยลง ถ้าครู/ผู้ดูแล เอาใจ ใส่ใจ ให้ความรู้ และมีการประเมินการปฏิบัติการพยาบาลด้วยท่าทีที่ไม่ดุ นอกจากนี้ Edward¹⁶ ให้ความเห็นว่า การใช้ทักษะการฟังที่หลากหลายและเทคนิคที่ดีในการสื่อสาร จะช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ช่วยลดความเครียดของนักศึกษา และพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้

จากการศึกษาการเผชิญความเครียดพบว่า นักศึกษาใช้การเผชิญความเครียดเมื่อคิดจากคะแนนจริง ด้านมุ่งเน้นอารมณ์ ในระดับปานกลาง จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 72.90 ใช้การเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา ในระดับมาก จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 65.30 การคิดคะแนนการเผชิญความเครียดจากคะแนนจริง นี้จะบอกถึงความพยายามในการใช้การเผชิญความเครียดในแต่ละด้านว่าเป็นอย่างไร ซึ่งพบว่า นักศึกษาส่วนมากมีความพยายามที่จะใช้การเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหา ถือว่าเป็นวิธีที่ปรับตัวได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการปฏิบัติพยาบาลซึ่งเป็นการปฏิบัติกับชีวิตของผู้ป่วย และในการฝึกปฏิบัติวิชาหลักการและเทคนิคการพยาบาลที่เป็นการฝึกปฏิบัติรายวิชาแรกของนักศึกษานั้น นักศึกษามีความพยายามที่จะใช้การเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหาถือว่าเป็นแนวโน้มและการปรับตัวที่ดีของนักศึกษาพยาบาล เมื่อคิดจากคะแนนสัมพัทธ์ นักศึกษาใช้การเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์เป็นสัดส่วนมากกว่าด้านมุ่งแก้ปัญหา การแปลผลคะแนนโดยใช้คะแนนสัมพัทธ์นี้จะบ่งบอกถึงสัดส่วน และเปรียบเทียบ

ความแตกต่างของการใช้การเผชิญความเครียดในแต่ละด้าน คะแนนเฉลี่ยสัมพัทธ์ด้านใดมากแสดงว่านักศึกษาใช้วิธีการเผชิญความเครียดด้านนั้นมาก ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดจากแต่ละด้านมีข้อคำถามไม่เท่ากัน¹⁷ สอดคล้องกับการศึกษาของลักษณะ นาควัชรางกูร¹⁸ ที่พบว่าการเผชิญความเครียดของนักศึกษา โดยภาพรวมนักศึกษา จะใช้การเผชิญความเครียดแบบแก้ไขอารมณ์มากกว่าการแก้ปัญหา และเมื่อพิจารณาจากการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์รายข้อพบว่าพฤติกรรมลำดับแรกที่นักศึกษาใช้มากที่สุดคือ “ยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง” โดยใช้บ่อยที่สุดร้อยละ 35.40 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิธีการในการที่นักศึกษาเลือกใช้ นั่นคือเมื่อเกิดความเครียดหรือปัญหานักศึกษาพยายามที่จะแก้ปัญหานั้นให้ลุล่วง เพื่อให้ความเครียดของตนลดลง โดยยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2. ปัจจัยทำนายความเครียดของนักศึกษาพยาบาล คือ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และสัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อน โดยเจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียด สอดคล้องกับการศึกษาของศิริจิตร จันทร และ ธัญลักษณ์ บรรลิตกุล¹⁹ ที่พบว่าในด้านความรู้สึกที่นักศึกษามีต่อวิชาปฏิบัติการพยาบาลพื้นฐาน คือ กลัวทำไม่ถูก กลัวทำผิดพลาด รู้สึกไม่มั่นใจ วิตกกังวล รู้สึกว่าเป็นวิชาที่ยาก เครียด และเหนื่อยในการฝึกปฏิบัติ ส่วนนักศึกษาพยาบาลที่มีความคิดเห็นต่อสัมพันธภาพของกลุ่มเพื่อนในเชิงลบจะมีความเครียดในระดับสูง จากการฝึกภาคปฏิบัติ วิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล ในแต่ละหอผู้ป่วยประกอบด้วยนักศึกษา 7-8 คน ลักษณะของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การเรียนภาคปฏิบัติในหอผู้ป่วยเป็นอย่างมาก

เนื่องจากการเรียนที่หนัก ต้องอาศัยความร่วมมือ และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในกลุ่ม สังเกตได้จากการนิเทศนักศึกษาในหอผู้ป่วย หากนักศึกษาในกลุ่มใดที่มีลักษณะของกลุ่มที่ดีกลุ่มนั้นจะช่วยเหลือ และมีพฤติกรรมเรียนที่ดีทั้งกลุ่ม แต่กลุ่มใดที่สมาชิกค่อนข้างแตกแยกทั้งความคิดและความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ช่วยเหลือกัน ผลการปฏิบัติงานจะออกมาไม่ดีเท่าที่ควร กลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนการสอนอย่างเห็นได้ชัด การที่นักศึกษาอยู่กับกลุ่มเพื่อนได้จะทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เพื่อนจึงเป็นสิ่งสนับสนุนทางสังคมประการแรกที่ทำให้นักศึกษาปรับตัวได้เมื่อมีปัญหา และเมื่อสามารถอยู่กับเพื่อนได้อย่างมีความสุข ย่อมปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพิ่มขึ้น และมีทัศนคติที่ดีต่อคนทั่วไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ทำให้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี¹⁷

3. ปัจจัยที่สามารถทำนายการเผชิญความเครียดด้านมุ่งแก้ปัญหานักศึกษาพยาบาล คือ พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา และ ปัจจัยที่สามารถทำนายการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ของนักศึกษา คือ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ และพฤติกรรมกรเรียนของนักศึกษา

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่มีความคิดเห็นต่อเจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติในเชิงลบ จะเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการเผชิญความเครียดแบบมุ่งเน้นอารมณ์มากกว่า ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแบบสอบถามเจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับระดับความคิดหรือความรู้สึกต่อกระบวนการเรียนภาคปฏิบัติในหอผู้ป่วย ตั้งแต่ขั้นตอนการปฐมนิเทศ การเตรียมความรู้ การศึกษาผู้ป่วย การประชุมปรึกษาทางการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล ตลอดจนการประเมินและ

พัฒนาตนเองของนักศึกษา ซึ่งแสดงว่า นักศึกษาที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความคิดหรือความรู้สึกต่อกระบวนการเรียนภาคปฏิบัติในหอผู้ป่วยในเชิงบวก เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียด นักศึกษาสามารถตั้งรับและควบคุมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และใช้วิธีการในการเผชิญกับสถานการณ์นั้นอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของมณฑล ลัมทองกุล และสุภาพ อารีเอื้อ³ ส่วนปัจจัยทำนาย พฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา สามารถทำนายวิธีการเผชิญความเครียดทั้งด้านมุ่งแก้ปัญหา และวิธีการเผชิญด้านมุ่งเน้นอารมณ์ เมื่อพิจารณาจากแบบสอบถาม พฤติกรรมการเรียน ประกอบด้วยข้อความการกระทำที่นักศึกษาปฏิบัติเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนภาคปฏิบัติในหอผู้ป่วย แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาที่มีความตั้งใจฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยอย่างครอบคลุมตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เมื่อเกิดสภาวะการณที่ก่อให้เกิดความเครียด นักศึกษาเลือกใช้วิธีการเผชิญความเครียดทั้งสองด้าน สนับสนุนแนวคิดการเผชิญความเครียดในทฤษฎีความเครียดของลาสซาร์สที่ว่า ในสถานการณ์ที่บุคคลประเมินว่าเป็นความเครียด บุคคลจะใชวิธีการเผชิญความเครียดทั้งด้านมุ่งแก้ปัญหา และด้านมุ่งเน้นอารมณ์ผสมผสานกัน แต่จะใช้ด้านใดมากน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เผชิญและบริบทของแต่ละบุคคล² การเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ หรือความรู้สึกของตนให้สามารถอดทนหรือขจัดความตึงเครียดที่เกิดขึ้น อาจจะเป็นการระบายอารมณ์หรือควบคุมอารมณ์ตนเอง

การเปลี่ยนกรอบคิดหรือตีความหมายเกี่ยวกับสถานการณ์หรือสิ่งที่มาคุกคามใหม่อย่างมีอคติ เพื่อให้ตนยอมรับหรือปฏิเสธ โดยไม่ได้แก้ไขที่ปัญหาโดยตรง การเรียนการสอนในวิชาชีพการพยาบาลจึงควรมีการพัฒนาทักษะความสามารถที่จำเป็นต่อการปรับปรุงความสามารถในการเผชิญความเครียด ผู้ที่จะสามารถเผชิญความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องพัฒนาทักษะที่สำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหา (problem-solving skills) ทักษะความพากเพียรอดทน (perseverance skills) ทักษะความยืดหยุ่น (flexibility skills) และทักษะการเจรจาต่อรอง (negotiation skills)¹²

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดและการเผชิญความเครียดด้านมุ่งเน้นอารมณ์ของนักศึกษา ได้แก่ เจตคติต่อการเรียนภาคปฏิบัติ ดังนั้นสถาบันการศึกษาพยาบาลควรจัดให้มีกิจกรรมการเตรียมความพร้อม เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาคปฏิบัติ หรือ ควรจัดให้มีโปรแกรมการส่งเสริมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ของนักศึกษา ได้แก่ การพัฒนาทักษะชีวิตในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำงานเป็นทีม การพัฒนาในเรื่องทักษะการคิด เป็นต้น

2. นักศึกษากลุ่มที่มีระดับความเครียดสูงกว่าปกติเล็กน้อยจนถึงสูงกว่าปกติมาก อาจารย์ผู้นิเทศควรดูแลและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด สัมพันธภาพที่ดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษาจะช่วยลดความเครียดของนักศึกษา รวมทั้งช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่มีผลต่อความเครียดและการเผชิญความเครียด เช่น ลักษณะของผู้เรียน ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาพยาบาลที่อยู่ใน Generation Z เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการเตรียมนักศึกษาในการฝึกภาคปฏิบัติ รวมทั้งควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะด้านการคิด การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา สำหรับนักศึกษาพยาบาลให้มีความสามารถเผชิญความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้

References

1. Lazarus RS, Launier R. Stress-related transaction between person and environment. In Pitdion LA, Lewis M. Perspective in interaction psychology, New York: Plenum Press; 1978.
2. Lazarus RS, Folkman S. Psychological Stress and The Coping Process. New York: Springer Publishing Company; 1984.
3. Sprengel AD, Job L. Reducing student anxiety by using clinical peer mentoring with beginning nursing students. Nurse Educ. 2004;29(6):246-50.
4. Limthongkul M, Aree-Ue S. Sources of Stress, Coping Strategies, and Outcome among Nursing Students during their Initial Practice. Ramathibodi Nursing Journal. 2009;15(2):192-205. (in Thai).
5. Maleewan L. The Relationships between Personal Factors, Environment Factors and Stress, Stress Management during Practice in Labor Room of Nursing Students at Saint Louis College. Journal of The Royal Thai Army Nurses. 2014;15(2):270-79. (in Thai).
6. Dunn SV, Hansford B. Undergraduate nursing students' perceptions of their clinical environment. J Adv Nurs. 1997;25(6):1299-306.
7. Papp I, Markkanen M, Bonsdorff M. Clinical environment as a learning environment: Student nurses' perception concerning clinical learning experiences. Nurse Educ Today. 2003;23(4):262-68.
8. Wuthipong J, Somsri D, Sutthineum U. Factors Influencing Clinical Learning Behavior of Nursing Students in Boromarajonani College of Nursing, Chon Buri [Research report] . Chon Buri: Boromarajonani College of Nursing, Chon Buri; 2008. (in Thai).
9. Bandura, A. Self-efficacy: The exercise of control. New York: W.H. Freeman; 1997.
10. Department of Mental Health. Guidebook to relieve stress. Nonthaburi: Department of Mental Health, Ministry of Public Health; 2000. (in Thai).
11. Sukjaroen J, Vudhironarit S. Factors Influencing on Stress and Coping Behavior of Nursing Students of Boromarajonani

- College of Nursing, Chon Buri [Research report]. Chon Buri: Boromarajonani College of Nursing, Chon Buri; 2008. (in Thai).
12. Tangkittipaporn J. Personality psychology and health behavior. Bangkok: Chulabook; 2016. (in Thai).
 13. Khamwong W, Plangpongpan S, Yamboonruang T. The relationships between levels of stress, causes of stress and stress management in nursing students of nursing colleges under the jurisdiction of Praboromarajchanok Institute for Health Workforce Development. Journal of Health Science Research. 2016;10(1):78-87. (in Thai).
 14. Kurebayashi LFS, Prado JMD, Silva MJP. Correlations between stress and anxiety levels in nursing students. Journal of Nursing Education and Practice. 2012;2(3):128-34.
 15. Limthongkul M, Poosrithong P. Nursing Students' Needs during Clinical Practice at Outpatient Department. Ramathibodi Nursing Journal. 2006;12(1):1-9. (in Thai).
 16. Edward E. Use of listening skills when advising nursing students in clinical experiences. J Nurs Educ. 1991;30:328-29.
 17. Bampenphat H. Stress and Coping of Patients with Skeletal Traction [Thesis] . Chon Buri: Burapha University; 2001. (in Thai).
 18. Nakwatcharangkurn L. A Comparison of The Effects of Rogerian Group Counseling and Problem Solving Training on Coping Behavior of The Second Year Students of Boromarajonani College of Nursing, Chon Buri [Thesis]. Chon Buri: Burapha University; 1999. (in Thai).
 19. Sirijit J, Tanyaluk B. Readiness to practice in the Fundamentals of Nursing Practicum among nursing students at The Thai Red Cross College of Nursing. Thai Red Cross Nursing Journal. 2015;5(1):32-45. (in Thai).